

Sverige och Ryssland genom tiderna.

TURE NERMAN:

Svensk och ryss.

Ett umgänge i krig och handel.

Saxon och Lindström. Pris 12 kr.

TURE NERMANS skildring av de svensk-ryska förbindelserna från äldsta tid till våra dagar är, såsom författaren med känd anspråkslöshet framhåller, ett första försök, "en grovt journalistisk skissering" utan vetenskapliga anspråk. Den innehåller åtskilligt av intresse och värde. Särskilt när det gäller handelsutvecklingen och de båda folkens föreställningar om varandra drar Nerman fram en mängd uppgifter som icke förut samlats i en volym och av vilka många är överraskande och belysande. Framställningen är såtillvida objektiv som redogörelsen för bestämda händelser och relationer icke avsevärt färgas av den öppet proklamerade tendensen att verka för ett gott förhållande mellan de bägge länderna. Men likväl är boken alltför illa komponerad och utformad, alltför slarvig i perspektiv och detaljer för att man skulle kunna rekommendera den.

Mest stötande är kanske att författaren icke skiljer på huvudsak och bisak. Snarast framhäver han betydelselösa detaljer och förbigår de stora och avgörande händelserna, möjligen på grund av att dessa anses vara tillräckligt bekanta. Erik XIV:s tvister med tsar Ivan IV rörande Katarina Jagellonica beskrivs på sex sidor, bankiren Aschbergs mellanhavande med Ryssland får två sidor; man jämföre härmed att fem sidor anslås åt det stora nordiska kriget och att Rysslands erövring av Finland 1809 omnämnes på några rader. Lika egendomliga är proportionerna nästan alltigenom. När författaren i någon skrift kommit på en notis som han finner lustig eller egendomlig tycks han i många fall kritiklöst ha stoppat in den i boken.

Sådant kan inte försvaras med att blott "en grovt journalistisk skissering" åsyftas: detta är inte journalism, utan hafsighet eller bristande omdöme. Kompositionen saknar likaledes reda; huller om buller kommer uppgifter om handeln, stycken ur diskussionsinlägg kring det ryska problemet och knappa meddelanden om de behandlade ländernas in- och utrikespolitik.

De lätt fastställbara oriktigheterna i detaljer är så många att de ger läsaren en känsla av otrygghet. Sid. 260 sägs att Ålandsfrågan avgjordes 1920, sid. 261 att det skedde 1924; det riktiga årtalet är 1921. Man bibringas intrycket att Sovjet var motståndare till folkförbundets beslut om Ålands kvarstannande hos Finland, ehuru det i praktiken stod utanför hela diskussionen. Sid. 246 sägs att Ryssland med sig införlivat de baltiska staterna före inryckningen i Polen 1939; sid. 282 kommer den riktiga versionen av dessa händelser. Ojämförligt viktigare än sådana småsaker är att för den svenska opinionens ställning avgörande företeelser, t. ex. förryskningspolitiken i Finland omkring sekelskiftet, knappast omnämnes. Viktiga rön under senare tid, som skulle ha passat utmärkt för författaren i hans strävan att motverka rysskräcken, är helt förbigångna — så t. ex. S. Erikssons undersökningar rörande den svenska propagandan i avhandlingen "Svensk diplomati och tidningspress under Krimkriget".

Nerman säger sig i förordet stå "lidelsefri och illusionslös". En såmre självkaraktäristik är det svårt att ge. Nerman har vunnit beundran och tillgivenhet för sin lidelse, i någon mån också på grund av sina älskvärda, ehuru inte alltid ofrliga illusioner. I hans önskan om gott förhållande mellan Sverige och Ryssland, ja, mellan Sverige och alla andra länder, instämmer vi naturligtvis alla. Men de naiva föreställningar som brukar förknippas med denna enkla tes är vi inte beredda att svälja. Ryssarna är ett rikt begåvat folk, skriver Nerman. Det är ett talesätt av samma art som stadsbor begagnar när de kommer till landet; överallt sägs det vara ovanligt vackert. Ryssarna är varken mer eller mindre begåvade än låt oss säga svenskar, tyskar, engelsmän och fransmän; tron på av naturen bättre och sämre folk bör reserveras för nationalisterna och nazisterna. Nerman skriver att folken blir goda vänner då de uppnår ett intimt ekonomiskt och kulturellt umgänge. Det är en gammal vacker och orimlig tanke. De folk som slagits mest har ofta haft det intimaste umgänget med varandra, helt enkelt därför att de varit grannar. Tyvärr är det inte säkert att vare sig folk eller individer grips av ömsesidig tillgivenhet vid närmare bekantskap. Med denna allmänna reflexion avses — vilket i dessa dagar är bäst att tillägga — inte någon rysshets.

Herbert Tingsten

D. N.

8/9 1946

Landsfarlig politik

I sin kritik av förslaget till handelsavtal med Ryssland har Dagens Nyheter bestämt av och givit uttryck åt rent ekonomiska synpunkter. Det har betonats att ökad handel med Ryssland är önskvärd och att ett handelsavtal med hänsyn härtill i princip är tillrädligt; samtidigt har visats att det avtal som för tre månader sedan sades stå nära avslutandet måste innebära betydande risker för den svenska industrin och den svenska folkhushållningen. Regeringen och regeringspressen har vägrat att ingå på den sakliga debattens linje. Först sökte man mörklägga hela frågan och i skydd av mörkret ställa den svenska opinionen inför ett i realiteten fullbordat faktum. Detta lyckades inte. Då övergick man till en politiserad propaganda. Dels beskyldes alla kritiker för rysskräck och rysshets; sakargument besvarades med förolämpningar och karikatyrer. Detta skedde trots att man just därigenom måste stegra den ryska missänksamheten mot Sverige. Dels förklarades, på samma gång som motståndarna anklagades för politiska finter, att Rysslandsavtalet var nödvändigt av politiska hänsyn. Det vore en fara att ha ensidiga handelsförbindelser, balans borde uppnås mellan väster och öster. Vi skulle alltså, oberoende av våra

ekonomiska intressen, ge Ryssland kredit för att tillfredsställa dess krav. En av regeringens pressdrabanter gjorde det klarläggande uttalandet att svenska folket borde dra åt svängremmen för att kunna ge ryssarna kredit. På detta sätt fick krediten närmast karaktären av ett maskerat skadestånd för brott mot Ryssland som vi inte begått.

Hela tiden har den nuvarande regeringen sökt skydd bakom de planer till ett handelsavtal som utformades av samlingsregeringen för över ett år sedan. Denna taktik är av två skäl ohållbar. Dels var 1946 års förslag ur svensk synpunkt avsevärt sämre än de äldre utkasterna. Dels har de förutsättningar på vilka de äldre planerna byggde i grund förändrats. Man räknade för ett år sedan med solidaritet inom stormaktsblocket och med stora handelskrediter från England och USA till Ryssland; i stället har en allt svårare konfliktsituation uppstått, och västmakterna har vägrat krediter. Man räknade vidare med att vi skulle behöva en väldig, genom krediter finansierad export till Ryssland för att hålla vår industri i full gång; i stället är industrin överlupen av beställningar och kan, vad som än beslutas, under de närmaste åren icke leverera avsevärda kvantiteter av de önskade produkterna till Ryssland. Därmed har hela kreditfrågan förvandlats från ett ekonomiskt till ett politiskt problem. Det gäller icke längre att stödja vår industri genom förmånliga handelsförbindelser, utan att tvinga industrin till oförmånliga förbindelser för att undgå Rysslands missnöje.

Den ursprungliga planen har icke kunnat fullföljas. Trots hot eller löften om exceptionella åtgärder från regeringens sida — fullmakt för brytande av avtal, nedskärning av den svenska bostadsproduktionen, import av utländska arbetare, hyssande av svenska arbetare i tillfälliga baracker — har industrin icke kunnat utlova de begärda leveranserna. Man har blivit tvungen att erbjuda Ryssland antingen ett femårskontrakt med en begränsning av de från början förutsatta exportvarorna till något över hälften eller en förlängning av avtalstiden till sju år med leveranser av begärd beskaffenhet i begärd omfattning. Kreditbeloppet på en miljard står emellertid kvar; vid ett eventuellt femårskontrakt skulle beloppet uppnås bland annat genom export av stora mängder trähus till det träexporterande Ryssland. Att industrin i denna omfattning velat förplikta sig förklaras av skilda förhållanden.

Regeringsmedlemmar har utövat en oerhört stark, stundom i skandalösa former arbetande påtryckning. Vidare ingår i produktionsplanerna omfattande utvidgningar av de närmsta berörda industrierna, vilka gjort byggnads- och investerings-tillstånd av viss omfattning till betingelse för sina eftergifter. Med å ena sidan utsikt till ännu högre bodelagsbeskattning och å den andra fri avskrivning för nyanläggningar är det frestande för industrierna att bygga hus och köpa maskiner i överkant. Med någon schematisering kan därför sägas att regeringen köper företagets medverkan i det ryska exportprogrammet genom att lätta på investeringsvillkoren och tillika ge tillfälle till laglig skatteflykt. Det brister sannerligen icke i regeringens vilja att till varje pris "skapa balans" i förbindelserna till öster och väster.

Utrikespolitiskt driver regeringen samma metoder som så hänsynslöst tillämpats i den inre debatten. På USA:s protester svaras bland annat två ting. Å ena sidan att miljardkrediten icke begränsats. Detta är formellt riktigt, men reellt oriktigt, ty det kreditbelopp som gäller de ursprungligen avsedda exportprodukterna under en femårsperiod — maskiner, elektriska anläggningar osv. — har högst avsevärt nedskurits. Å andra sidan svaras att handelsavtalet icke hindrar en fri handelspolitik i framtiden. Även detta är till skenet riktigt. De enskilda industrierna har ännu icke slutit några avtal. Men de har genom sina meddelanden till regeringen i själva verket bundit sig till vissa prestationer, och tron på att dessa löften skall uppfyllas är grundvalen för hela det tilltänkta avtalet. Och det är omöjligt att be-

strida att dessa utlovade prestationer i framtiden kan stå i vägen för leveranser till andra länder liksom till inhemsk konsumtion.

Även i sin modifierade form är regeringens avtalspolitik farlig. Den innebär, vilket varje reflekterande människa måste inse, risker för att våra egna behov väsentligt får eftersättas, att vi bland annat får bygga färre bostäder än eljest skulle vara möjligt. Den innebär stora risker för hela vår handelspolitiska ställning; vår handlingsfrihet beskärs och våra möjligheter att exportera med hänsyn till det ekonomiskt lämpliga förminsas. Den innebär slutligen att vi vid en handelspolitisk konflikt mellan väst och öst kan bli föremål för export- och importförbud från västmakternas sida; detta skulle vara mördande för vårt välstånd och för övrigt hindra oss att fullgöra förpliktelserna mot Ryssland, ty för dessas uppfyllande krävs i betydande utsträckning varor från USA. Sättet att bemästra dessa svårigheter är endast ett. Man får försöka hålla exporten till Ryssland inom ramen för vad som är verklig handel och därvid utgå från den handelsomsättning utan svindlande kreditbelopp som enligt realistisk bedömning kan påräknas i framtiden. En sådan begränsning ger sig själv om man nöjer sig med de prestationer som industrin är i stånd till utan att åsidosätta sina andra kunder och utan att bygga ut sina anläggningar mer än som svarar mot det varaktiga behovet. Om så sker, blir också krediten bättre avvägd efter vårt lands storlek och efter dess internationella handelsläge. Såvida icke dessa enkla och sunda principer följs, blir resultatet av de ryska avtalsförhandlingarna — kännetecknade av slarv, mörkläggning och förvanskningar — en överhängande fara för land och folk.